

Bijlage 1 van het parallel rapport voor het VN- Comité voor de uitbanning van discriminatie van vrouwen

83ste zitting • 8ste periodiek rapport van België

Door het Federaal Instituut voor de bescherming en de bevordering van de Rechten van de Mens, het Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting, en de Centrale Gevangenisraad voor het Gevangeniswezen

8 september 2022

¹ Op nationaal niveau betreft het de [Armoedebaarometer](#) en de [Barometer voor maatschappelijke integratie](#) van de POD Maatschappelijke Integratie. Op Vlaams niveau betreft het de [Vlaamse Armoedemonitor](#) van de Vlaamse minister van Armoedebestrijding (via het Departement Onderzoek van de Vlaamse overheid) en de [Armoedebaarometer](#) van de Decenniumdoelen. In Brussel betreft het de [Welzijnsbaarometer](#) van de Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie van Brussel-Hoofdstad. In Wallonië betreft het een [studie met regionale statistieken over armoede](#) van het Waals Instituut voor evaluatie, prognose en statistiek (l'Institut Wallon de l'Évaluation, de la Prospective et de la Statistique). Voorts bevatten de [Barometers energie- en waterarmoede](#) van de Koning Boudewijnstichting gegevens over alle drie de gewesten. Steunpunt tot bestrijding van armoede, [Armoedebaarometers](#) (laatst geraadpleegd op 10 augustus 2022).

² Statbel is het Belgisch statistiekbureau. Het verzamelt een aantal gegevens over gendergelijkheid in het kader van SDG 5 over het bereiken van gendergelijkheid en empowerment voor alle vrouwen en meisjes. Statbel, [Gendergelijkheid](#) (laatst bezocht 26 augustus 2022).

³ Steunpunt tot bestrijding van armoede, [Feiten en cijfers](#) (laatst bezocht 10 augustus 2022).

⁴ Steunpunt tot bestrijding van armoede, [Feiten en cijfers: Hebben vrouwen een hoger risico op armoede en bestaansonzekerheid dan mannen?](#) (laatst bijgewerkt op 2 september 2022; zie bijlage 2).

⁵ De problematiek rond het statuut 'samenwonende' en de negatieve impact daarvan op de sociaaleconomische situatie van veel vrouwen, werd besproken in het [alternatieve rapport](#) dat Vrouwenraad & CCFFB in 2019 bij het CEDAW-Comité indiende. Verder was het memorandum van het Steunpunt tot bestrijding van armoede voor de verkiezingen van 2019 gewijd aan de kwestie van het statuut 'samenwonende': Steunpunt tot bestrijding van armoede, [Memorandum van het Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting voor de federale en regionale verkiezingen 2019. Samenwonen erkennen, ondersteunen en aanmoedigen](#), 2018, pp. 25-27.

⁶ Steunpunt tot bestrijding van armoede, [Feiten en cijfers: Bestaat er een sociale gezondheidskloof?](#) (laatst bijgewerkt op 7 mei 2020 ; laatste geraadpleegd op 7 augustus 2022). Steunpunt tot bestrijding van armoede, [Duurzaamheid en armoede – Tweejaarlijks verslag 2018-2019](#), 2019.

⁷ België, [Wet van 12 mei 2019 tot oprichting van een Federaal Instituut voor de bescherming en de bevordering van de rechten van de mens](#), Belgisch Staatsblad van 21 juni 2019.

⁸ Het FIRM voert zijn taken volledig onafhankelijk uit. Sinds april 2021 is het een [geassocieerd lid](#) van het Europees netwerk van nationale mensenrechteninstellingen (European Network of National Human Rights Institutions, ENNHRI). België, [Wet van 12 mei 2019 tot oprichting van een Federaal Instituut voor de bescherming en de bevordering van de rechten van de mens](#), Belgisch Staatsblad van 21 juni 2019, art. 6 §1.

⁹ België, [Wet van 12 mei 2019 tot oprichting van een Federaal Instituut voor de bescherming en de bevordering van de rechten van de mens](#), Belgisch Staatsblad van 21 juni 2019, arts. 10-12.

¹⁰ Ibid., art. 5.

¹¹ Ibid., art. 4 §1.

¹² Ibid., art. 21 §1.

¹³ Ibid., art. 4 §1.

¹⁴ Ibid., arts. 3, 5, 7 en 8.

¹⁵ Federale regering, [Regeerakkoord](#), 30 september 2020, p. 85.

¹⁶ Het IGVM werd opgericht als een federale overheidsinstelling. Na de sluiting van protocollen bestrijkt het ook de bevoegdheden van de gefedereerde entiteiten, met uitzondering van Vlaanderen. In Vlaanderen valt gendergelijkheid momenteel onder de bevoegdheid van de Ombudsdienst Gender. Die bevoegdheid zal worden geïntegreerd in het nieuwe Vlaamse mensenrechteninstituut dat in 2023 zal worden opgericht.

¹⁷ België, [Wet van 12 mei 2019 tot oprichting van een Federaal Instituut voor de bescherming en de bevordering van de rechten van de mens](#), Belgisch Staatsblad van 21 juni 2019, arts. 3-5.

¹⁸ Sensoa, [Seksueel grensoverschrijdend gedrag bij jongeren en volwassenen: feiten en cijfers](#) (laatst bezocht op 24 april 2022).

¹⁹ Ann Buysse, Maya Caen, Alexis Dewaele, Paul Enzlin, John Lievens, Guy T'Sjoen, Mieke van Houtte & Hans Vermeersch, [Seksuele gezondheid in Vlaanderen](#), 2013, p. 225.

²⁰ Andere redenen om geen aangifte te doen van seksueel geweld zijn onder meer: te weinig kennis over waar men terecht kan, angst om niet geloofd te worden vanwege algemene culturele tendensen, en angst voor lange procedures.

²¹ België, [Wet van 17 april 1878 houdende de voorafgaande titel van het Wetboek van Strafvordering](#), Belgisch Staatsblad van 25 april 1878, art. 21 bis (zoals gewijzigd door: België, [Wet van 14 november 2019 tot wijziging van de wet van 17 april 1878 houdende de voorafgaande titel van het Wetboek van Strafvordering wat de afschaffing van de verjaring van ernstige seksuele misdrijven op minderjarigen betreft](#), Belgisch Staatsblad van 20 december 2019; en: België, [Wet van 5 december 2019 tot wijziging van artikel 21 van de voorafgaande titel van het Wetboek van Strafvordering](#), Belgisch Staatsblad van 20 december 2019).

²² België, [Wet van 14 november 2019 tot wijziging van de wet van 17 april 1878 houdende de voorafgaande titel van het Wetboek van Strafvordering wat de afschaffing van de verjaring van ernstige seksuele misdrijven op minderjarigen betreft](#), Belgisch Staatsblad van 20 december 2019.

²³ De bemiddeling kan parallel aan of na de formele gerechtelijke procedure plaatsvinden. België, [Wet van 17 april 1878 houdende de voorafgaande titel van het Wetboek van Strafvordering](#), Belgisch Staatsblad van 25 april 1878, art. 3 ter (zoals ingevoerd door: België, [Wet van 22 juni 2005 tot invoering van bepalingen inzake de bemiddeling in de Voorafgaande Titel van het Wetboek van Strafvordering en in het Wetboek van Strafvordering](#), Belgisch Staatsblad 27 juli 2005, art. 2;

inwerkingtreding op 31 januari 2006): Aan de personen die een direct belang hebben in het kader van een gerechtelijke procedure wordt de mogelijkheid geboden om beroep te doen op bemiddeling, overeenkomstig de desbetreffende wettelijke bepalingen. Bemiddeling is een proces dat aan personen in conflict toelaat om, als zij er vrijwillig mee instemmen, actief en in alle vertrouwelijkheid deel te nemen aan het oplossen van moeilijkheden die voortvloeien uit een misdrijf, met de hulp van een neutrale derde en gegrond op een bepaalde methodologie. Ze heeft tot doel de communicatie te vergemakkelijken en partijen te helpen zelf te komen tot een akkoord inzake de nadere regels en voorwaarden die tot pacificatie en herstel kunnen leiden.

²⁴ [Moderator](#) ontving tussen 2010 en 2020 1.557 verzoeken om bemiddeling in zaken van seksueel misbruik, wat neerkomt op 8% van al zijn bemiddelingsverzoeken en 12% van al zijn bemiddelingstrajecten. De slachtoffers zijn meestal vrouwen en waren minderjarig op het ogenblik van het misbruik, terwijl de verdachten vaak familieleden zijn.

²⁵ [Mediante](#) behandelde in 2018 51 gevallen van seksueel misbruik, wat neerkomt op 8,85% van alle gevallen dat jaar.

²⁶ België, [Wet van 22 juni 2005 tot invoering van bepalingen inzake de bemiddeling in de Voorafgaande Titel van het Wetboek van Strafvordering en in het Wetboek van Strafvordering](#), Belgisch Staatsblad van 27 juli 2005. [Richtlijn 2012/29/EU van het Europees Parlement en de Raad van 25 oktober 2012 tot vaststelling van minimumnormen voor de rechten, de ondersteuning en de bescherming van slachtoffers van strafbare feiten](#) (art. 12). [Aanbeveling CM/Rec\(2018\)8 van het Comité van ministers van de Raad van Europa aan de lidstaten van 3 oktober 2018 betreffende herstelrecht in strafzaken](#).

²⁷ Vlaamse overheid, [Decreet van 13 juli 2018 houdende de erkennings- en bemiddelingscommissie voor slachtoffers van historisch misbruik](#), Belgisch Staatsblad van 2 august 2018.

²⁸ [De Commissie Erkennen en Bemiddeling](#) hoort slachtoffers achter gesloten deuren, probeert erkenning van leed te bieden, verwijst slachtoffers naar passende zorg of diensten, en zet – indien gevraagd en mogelijk – een bemiddelingstraject op met de verdachte of een vertegenwoordiger van de instelling waarvoor de verdachte werkte (bv. school of religieuze organisatie). In het afgelopen jaar heeft de Commissie 27 zaken behandeld. Sommige bemiddelingsprocedures duren langer dan een jaar. 63% van de slachtoffers waren mannen en 37% vrouwen. Informatie ontvangen van de Commissie in juli 2022; voor publicatie in haar volgende jaarverslag.

²⁹ In 2017 werden in de Franse Gemeenschap 6.188 gevallen van kindermishandeling gemeld (waarvan het merendeel huiselijk geweld betrof). In 2018 werden 8.669 gevallen van mishandeling (met 14% van de kinderen onder de 3 jaar) gemeld in vertrouwenscentra voor kindermishandeling. Er zijn geen gegevens beschikbaar die naar geslacht zijn uitgesplitst. UNICEF meldt dat 6% van de meisjes jonger dan vijftien in 41 EU- en OESO-landen het slachtoffer is van fysiek geweld. Om gendergelijkheid te bereiken moet er een einde komen aan alle fysiek, seksueel en psychologisch geweld tegen meisjes. UNICEF België, [Beleidsthema Geweld: Geweld tegen kinderen in België](#) (laatst bezocht 10 augustus 2022). UNICEF, [Building the Future – Children and the Sustainable Development Goals in Rich Countries](#), 2017.

³⁰ [Strafwetboek van 8 juni 1867](#), Belgisch Staatsblad van 9 juni 1867 (zoals gewijzigd), arts. 398 et seq., 417/4 en 405/4.

³¹ Europees Hof voor de Rechten van de Mens, [Campbell & Cosans t. VK](#), Arrest van 25 februari 1982. Europees Hof voor de Rechten van de Mens, [A. t. VK](#), Arrest van 23 september 1998.

³² [Europees Sociaal Handvest, art. 17. Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind, arts. 19 en 28. Internationaal Verdrag inzake Burgerrechten en Politieke Rechten, art. 7](#). De situatie heeft tot verschillende veroordelingen van België door het Europees Comité voor Sociale Rechten geleid. O.a.: [Organisation Mondiale contre la Torture t. België](#), Beslissing ten grond van 7 december 2004.

³³ België, [Wetsvoorstel tot wijziging van het Burgerlijk Wetboek tot invoering van een verbod op systematisch geweld tussen ouders en kinderen](#), ingediend op 9 maart 2021.

³⁴ VN-Comité voor de Rechten van het Kind, [Algemene Commentaar No. 8 \(2006\): The right of the child to protection from corporal punishment and other cruel or degrading forms of punishment \(arts. 19 ; 28, para. 2 ; en 37, inter alia\)](#), 2 maart 2007, para. 40.

³⁵ Het feit dat vrouwen vaker lange loopbaanonderbrekingen nemen, deeltijds werken en laagbetaalde banen hebben, is van grote invloed op de gemiddelde loonkloof en op de toegang tot pensioenrechten. In 2018 bedroeg de structurele inkomenskloof van vrouwen ten opzichte van mannen in België 9,2% (met correctie voor de arbeidsduur; 23,1% zonder een dergelijke correctie). Steunpunt tot bestrijding van armoede, [Solidariteit en Armoede – Tweejaarlijks verslag 2020-2021](#), 2021, pp. 50-51. Zie ook: François Ghesquière & Sïle O’Dorchai (IWEPS), [Egalité entre les femmes et les hommes en Wallonie. Cahier 4. Revenus, pauvreté et dépendance financière des Wallonnes et des Wallons](#), 2019.

³⁶ Naast een hoger wettelijk pensioen wordt aan mannen vaak ook een aanvullend pensioen toegekend, dat eveneens hoger is dan dat van vrouwen. Jos Berghman, Giselda Curvers, Sofie Palmans & Hans Peeters (CeSO), [Cartographie des retraités belges – Partie 2: Pensions du premier et du deuxième pilier chez les travailleurs salariés retraités](#), 2008.

³⁷ De gemiddelde pensioenkloof tussen mannen en vrouwen in België in de leeftijdsgroep van 65 jaar en ouder steeg van 24,6% in 2018 tot 33,8% in 2020, waarna ze tot 23,5% daalde in 2021. Eurostat definieert de pensioenkloof tussen mannen en vrouwen als “het percentage waarmee het gemiddelde pensioeninkomen van vrouwen hoger of lager is dan dat van mannen”. Onder pensioeninkomen vallen ouderdomsuitkeringen, nabestaandenuitkeringen en reguliere pensioenen uit individuele particuliere regelingen. Ze omvatten dus zowel wettelijke als aanvullende pensioenen. Eurostat, [Gender pension gap by age group – EU-SILC survey](#) (laatst bijgewerkt op 22 augustus 2022; laatst bezocht op 25 augustus 2022). Vrouwenraad, [Genderpensioenkloof in EU en België – Doelmatigheid pensioenen vandaag en op lange termijn](#), 2021, p. 25. Eurostat, [Closing the gender pension gap?](#), 7 februari 2020.

³⁸ Vrouwenraad, [Vrouwenraad over het pensioenvoorstel van de minister van Pensioenen \(september 2021\)](#), april 2022. Hildegard Van Hove & Diertert De Vos, [De loonkloof tussen vrouwen en mannen in België. Rapport 2021](#), 2021.

³⁹ Vandaag werken vrouwen (43,5%) nog steeds vaker deeltijds dan mannen (11%), voornamelijk om een goed evenwicht tussen werk en gezin mogelijk te maken (45% van de vrouwen tegen 28% van de mannen). In veel huishoudens zijn het nog steeds de vrouwen die essentiële maar onbetaalde huishoudelijke en zorgtaken verrichten. Deeltijds werken is niet altijd een bewuste keuze; zo is in sommige sectoren voltijds werken niet toegestaan (bv. schoonmaak, woonzorgcentra). Raad van de Gelijke Kansen voor Mannen en Vrouwen (RGK), [Resultaten van de onderzoeken naar het \(on\)vrijwillig deeltijdswerk](#), 7 June 2022. Steunpunt tot bestrijding van armoede, [Solidariteit en Armoede – Tweejaarlijks verslag 2020-2021](#), 2021, pp. 50-51. Zie ook: Hildegard Van Hove & Dietert De Vos, [De loonkloof tussen vrouwen en mannen in België. Rapport 2021](#), 2021, p. 68. Voor gegevens over de situatie van vrouwen ten opzichte van mannen op de arbeidsmarkt, zie: Steunpunt tot bestrijding van armoede, [Feiten en cijfers: Hebben vrouwen een hoger risico op armoede en bestaansonzekerheid dan mannen?](#), pp. 6-8 (laatst bijgewerkt op 2 September 2022; zie bijlage 2).

⁴⁰ Deeltijdwerkers lopen een groter armoederisico dan voltijdwerkers. Lisa Castelein (UGent), [Zorgarbied = geen arbeid? De kwetsbaarheid van deeltijdse werknemers in de sociale zekerheid](#), 2021, pp. 124-125. Zie ook: Jeroen Horemans (UA), [Half a job, twice as poor – Empirical investigations into the role of earnings, family composition, and institutions as factors underlying the poverty risk of part-time workers across Europe](#), 2016.

⁴¹ Momenteel is de normale pensioenleeftijd in België 65 jaar in alle regelingen. Vanaf 1 februari 2025 wordt de wettelijke pensioenleeftijd 66 jaar. Vanaf 1 februari 2030 stijgt die leeftijd verder tot 67 jaar. Voor sommige categorieën van ambtenaren of werknemers zijn lagere (bv.: soldaten) of hogere (bv.: rechters) pensioenleeftijden van toepassing. Het is mogelijk om vervroegd met pensioen te gaan als aan bepaalde leeftijds- en loopbaanvoorwaarden is voldaan, hoewel voor elke regeling specifieke regels gelden. Voor meer informatie, zie: Federale Pensioendienst, [Wanneer kan ik met pensioen gaan?](#) (laatst bezocht op 11 augustus 2022).

⁴² Federale regering, [Regeerakkoord](#), 30 september 2020, pp. 6 en 21-24.

⁴³ Gendergelijkheid is een van de principes waarmee de regering tijdens het hervormingsproces rekening zal houden. [Accord de gouvernement](#), 30 september 2020, pp. 6 en 22.

⁴⁴ Federale Pensioendienst, [Pensioenhervorming De Croo](#) (laatst bezocht op 26 augustus 2022).

⁴⁵ Karine Lalieux (Minister van Pensioenen en Maatschappelijke Integratie, belast met Personen met een handicap, Armoedebestrijding en Beliris), [Pensioenen: akkoord over 3 maatregelen die werk ondersteunen en ongelijkheden verminderen](#), Persbericht, 20 juli 2022.

⁴⁶ Vrouwenraad, Informatie ontvangen tijdens overleg op 12 juli 2022. RGK, Informatie ontvangen via mail op 20 juli 2022.

⁴⁷ Dit kan feitelijk werk zijn of gelijkgestelde perioden (bv. ziekte, werkloosheid, invaliditeit ...).

⁴⁸ Voor werknemers met een handicap zal het aantal verplichte werkelijke werkdagen worden verminderd. De voorwaarden inzake effectieve tewerkstelling zullen vanaf 2024 als overgangsmaatregel en geleidelijk worden ingevoerd. Het gaat om 20x250 dagen (strikt criterium) en 20x156 dagen (zacht criterium) over de gehele loopbaan (14.040 dagen). Karine Lalieux (Minister van Pensioenen en Maatschappelijke Integratie, belast met Personen met een handicap, Armoedebestrijding en Beliris), [Pensioenen: akkoord over 3 maatregelen die werk ondersteunen en ongelijkheden verminderen](#), Persbericht, 20 juli 2022.

⁴⁹ Karine Lalieux (Minister van Pensioenen en Maatschappelijke Integratie, belast met Personen met een handicap, Armoedebestrijding en Beliris), [Pensioenen: akkoord over 3 maatregelen die werk ondersteunen en ongelijkheden verminderen](#), Persbericht, 20 juli 2022.

⁵⁰ Slechts 28% van de vrouwen die in 2014 een pensioen ontvingen, had een volledige loopbaan achter de rug, tegenover 51% van de mannen. Verder werd in 2019 gemeld dat langdurig verzuim veel vaker voorkomt bij vrouwen dan bij mannen. De Vrouwenraad heeft een publicatie uitgebracht over langdurige afwezigheid, met bijzondere aandacht voor de genderdimensie (bv. vooral sectoren die door vrouwen worden gedomineerd, zoals gezondheids- en welzijnszorg, onderwijs, verkoop en dienstensector, staan bloot aan psychologische risico's). Joachim Wathelet (FPS), [Les pensions à l'épreuve des réformes et des organisations de terrain – Analyse 2022](#), juli 2022, p.16. Vrouwenraad, [Minimumpensioenen werknemers – Maatregelen 2020-2024](#), april 2022. Vrouwenraad, [Langdurige afwezigheid op het werk door arbeidsongeschiktheid – Preventie, Inkomensbescherming, Re-integratie: Een verkenning](#), 2021. Goele De Cort (De Standaard), [Vrouwen zijn vaker langer ziek en het is gissen naar de reden waarom](#), 19 maart 2019.

⁵¹ De verhoging geldt alleen voor degenen die vóór 2001 deeltijds werkten, voordat systemen zoals tijdskrediet werden ingevoerd. Aangezien het politieke akkoord vlak voor het einde van het politieke jaar werd bereikt, zijn de wetteksten waarin de voorwaarden van de wijzigingen worden uiteengezet, nog niet beschikbaar. Volgens de regering zal deze beslissing vooral vrouwen ten goede komen. RGK, Informatie ontvangen via mail op 20 juli 2022. Stefan Grommen (VRT Nws), [Pensioenbonus en 20 jaar werken voor minimumpensioen: dit staat er in de federale pensioendeal](#), 19 juli 2022.

⁵² Het pensioen van deeltijdwerkers wordt berekend op basis van hun deeltijdloon. De deeltijds gewerkte uren worden echter opgeteld bij de overeenkomstige voltijdse werkdagen (ze worden dus 'samengedrukt'). Het pensioen van deeltijdwerkers wordt berekend op basis van die voltijdse arbeidsdagen. De methodes van samendrukking zijn in de loop der jaren geëvolueerd en worden verschillend toegepast, afhankelijk van de periode waarin deeltijds gewerkt werd. Voor een meer gedetailleerde beschrijving van het systeem zie: Vrouwenraad, [Impact deeltijds werken, loopbaanonderbreking/tijdskrediet, thematische verlopen op wettelijk pensioen werknemers – Focus op gelijkstelling en samendrukking](#), maart 2022, pp. 12-17. Volgens het Europees Hof van Justitie ([Violeta Villar Lázit. Instituto Nacional de la Seguridad Social \(INSS\) en Tesorería General de la Seguridad Social \(TGSS\)](#)), Arrest van het Hof (Derde Kamer) van 8 mei 2019) kan het benadelen van deeltijdwerkers bij de berekening van het minimumpensioen een indirecte discriminatie op grond van geslacht vormen. Joachim Wathelet (FPS), [Les pensions à l'épreuve des réformes et des organisations de terrain – Analyse 2022](#), juli 2022, p.16. Zie ook, bv.: RGK, [Advies nr. 147 betreffende diverse maatregelen van de hervorming van het werknemerspensioen](#), 29 mei 2015, pp. 5-6.

⁵³ De minimumleeftijd voor IGO is 66 jaar vanaf 2025 en 67 jaar vanaf 2023. Federale Pensioendienst, [De Inkomensgarantie voor ouderen \(IGO\)](#) (laatst bezocht op 3 augustus 2022).

⁵⁴ Boven de leeftijd van 65 jaar worden vrouwen vaker met armoede geconfronteerd dan mannen. Door beroeps- en loonverschillen hebben vrouwen over het algemeen een lager pensioen dan mannen. Mannen hebben over het algemeen een hoger wettelijk pensioen. Bovendien krijgen zij vaak een aanvullend pensioen, dat ook hoger is dan voor vrouwen. Een nationale enquête uit 2020 biedt meer inzicht: Voor 3.788 vrouwen en 40 mannen vormde dat pensioen een aanvulling op hun overlevingspensioen. Voor 45.599 vrouwen en 31.376 mannen vormde het een aanvulling op hun wettelijk ouderdompensioen. 14.809 vrouwen en 4.165 mannen gaven aan dat dit hun enige inkomen was naast de in de enquête genoemde middelen. PensionStat, [Inkomensgarantie voor ouderen \(IGO\)](#) (laatst bezocht op 9 augustus 2022). Steunpunt tot bestrijding van armoede, [Feiten en cijfers: Hebben vrouwen een hoger risico op armoede en bestaansonzekerheid dan mannen?, p. 5](#) (laatst bijgewerkt op 2 september 2022; zie bijlage 2). Federale Pensioendienst, [Persbericht](#), 27 januari 2020, p. 3. Michael Berghman, Nina Donvil & Hans Peeters, [L'assistance sociale comme indicateur de pauvreté chez les personnes âgées. Répartition des bénéficiaires d'une GRAPA par genre, situation familiale, origine et régime de pension](#), 2016.

⁵⁵ Begunstigden hoeven alleen verblijven in het buitenland van meer dan vijf opeenvolgende dagen of zes nachten aan te geven (de dagen van vertrek naar het buitenland en terugkeer naar België worden niet meegerekend).

⁵⁶ Dat was vooral een probleem voor minder mobiele personen of personen met gezondheidsproblemen, aangezien de postbode slechts kort aan de deur wachtte. Anderen bleven aan hun woning gekluisterd uit angst dat ze de postbode zouden missen.

⁵⁷ De oude controleprocedure werd onder meer bekritiseerd omdat zij de begunstigden hun privacy en bewegingsvrijheid zou ontnemen, hetgeen in strijd is met de mensenrechten van ouderen. Er werd ook bezorgdheid geuit over het feit dat de personen in kwestie niet gehoord werden en geen bezwaar konden maken voordat de Federale Pensioendienst besloot om de IGO te schorsen. FIRM & Steunpunt tot bestrijding van armoede, [Commentaar 2021/3 op het voorstel tot herziening van de voorwaarden voor de toekenning van de inkomensgarantie voor ouderen \(IGO\), en de controle daarop](#), 15 november 2021. Collectif GRAPA, [Action "Lâchez nous la GRAP\(A\)": une cinquantaine d'organisations manifestaient ce lundi pour le respect des droits humains des personnes âgées en situation de pauvreté \(Communiqué de presse\)](#), november 2021. Caüomme Wernaers, [Pensions et Grapa: un contrôle "disproportionné" des aînées précarisées](#), Axelle Magazine N° 239, mei 2021. Vrouwenraad, [Vrouwenraaddossier: Inkomensgarantie voor ouderen \(IGO\)](#), 2021.

⁵⁸ België, [Koninklijk besluit van 29 mei 2022 tot wijziging van artikel 42 van het koninklijk besluit van 23 mei 2001 tot instelling van een algemeen reglement betreffende de inkomensgarantie voor ouderen](#), Belgisch Staatsblad van 15 juni 2022.

⁵⁹ Federale Pensioendienst, [Inkomensgarantie voor ouderen \(IGO\): Hoe gaan we de verblijfsvoorwaarden na?](#) (laatst bezocht op 10 augustus 2022).

⁶⁰ Het gaat om ongeveer 40% van alle begunstigden: personen van 80 jaar en ouder, bewoners van verpleeg- of psychiatrische tehuizen, mensen met een referentieadres in een Openbaar Centrum voor Maatschappelijk Welzijn (OCMW) en personen met een handicap.

⁶¹ Bv.: Begunstigden van de IGO die leesproblemen hebben of die verward zijn, kunnen moeilijkheden ondervinden met de nieuwe controleprocedure en gesanctioneerd worden, ook al voldoen zij aan alle voorwaarden en ook al verblijven zij in België. Zie, o.a.: Brussels Platform Armoede, [Kwetsbare ouderen kunnen opnieuw hun huis verlaten](#), 1 maart 2022. Vie Féminine, [Accord fédéral sur le contrôle de la GRAPA: des avancées nécessaires... mais insuffisantes](#), Persbericht, 3 maart 2022. RGK, Informatie ontvangen via mail op 20 juli 2022.

⁶² Hoewel op basis van de armoede-indicatoren niet kan worden gezegd dat vrouwen meer door armoede worden getroffen dan mannen, zijn er aanzienlijke verschillen merkbaar op individueel inkomensniveau. Steunpunt tot bestrijding van armoede, [Feiten en cijfers: Hebben vrouwen een hoger risico op armoede en bestaansonzekerheid dan mannen?, pp. 2-3](#) (laatst bijgewerkt op 2 september 2022; zie bijlage 2).

⁶³ Bv. Personen die in armoede leven worden meer blootgesteld aan vervuiling en zijn er ook gevoeliger voor. Steunpunt tot bestrijding van armoede, [Duurzaamheid en armoede – Tweejaarlijks verslag 2018-2019](#), 2019, p. 13. FPS, Informatie ontvangen via mail op 29 juli 2022.

⁶⁴ Bv. Nu de hittegolven intenser worden, neemt het risico voor zwangere en oudere vrouwen toe. FPS, Informatie ontvangen via mail op 29 juli 2022. Karen Van de Vel, Désirée Vandenberghe, Nicolas Bruffaerts, Eva De Clercq, Koen De Ridder, Brecht Deleesschauwer, Gudrun Koppen, Eline Vanuytrecht & Peter Willen, [Impact of Climate Change on the Healthcare System in Belgium](#), juli 2021, p. 29. European Environment Agency, [Urban adaptation in Europe: how cities and towns respond to climate change](#), 2020, p. 28. Steunpunt tot bestrijding van armoede, [Duurzaamheid en armoede – Tweejaarlijks verslag 2018-2019](#), 2019, p. 13.

⁶⁵ Personen die in armoede leven staan meer bloot aan vervuiling en zijn gevoeliger voor de gevolgen van vervuiling omdat hun gezondheid vaker slecht is. Steunpunt tot bestrijding van armoede, [Feiten en cijfers: Bestaat er een sociale gezondheidskloof?](#) (laatst bijgewerkt op 7 mei 2020 ; laatst bezocht op 7 augustus 2022). . Steunpunt tot bestrijding van armoede, [Duurzaamheid en armoede – Tweejaarlijks verslag 2018-2019](#), 2019, p. 13.

⁶⁶ Volgens de cijfers van mei 2020 van het Steunpunt tot bestrijding van armoede woont 20,7% van de Belgische bevolking – 27,8% onder de laagste inkomensgroepen – in een woning van slechte kwaliteit. Steunpunt tot bestrijding van armoede, [Feiten en cijfers – Hoeveel procent van de bevolking leeft in een niet-kwalitatieve woning?](#) (laatst bijgewerkt op 28 mei 2020; laatst bezocht op 7 augustus 2022). Voor meer inzake huisvesting en gender (on)gelijkheid in België, zie, o.a.: Vrouwenraad, [Betaalbare en kwaliteitsvolle huisvesting is een afdwingbaar mensenrecht](#), 8 maart 2021.

⁶⁷ Bv.: Vlaamse Woonraad, [Advies wonen en gezondheid](#), 2018.

⁶⁸ Doordat personen zich niet naar behoren kunnen verwarmen worden ze makkelijker ziek. Daardoor hebben ze verzorging en medicatie nodig en moeten ze mogelijk stoppen met werken, wat dan weer leidt tot een hoger energieverbruik omdat ze meer tijd thuis doorbrengen. FPS, Informatie ontvangen via mail op 29 juli 2022. Vie Féminine, Informatie ontvangen tijdens overleg op 15 juli 2022. Rosine Herlemont (FPS), [La précarité énergétique – Analyse 2018](#), 2018.

⁶⁹ O.a.: Bert et al., “[Hoe milieuegelijkheid op zich ongelijk kan zijn: blootstelling aan milieuvervuulende stoffen bij buurtbewoners van industriezones](#)”, in Daniëlle Dierckx, Jill Coene & Peter Raeymaeckers (red.), *Armoede en sociale uitsluiting - Jaarboek 2014*, pp. 229-249.

⁷⁰ Zo is [SDG 11](#) er bijvoorbeeld op gericht om steden en menselijke woongebieden inclusief, veilig, veerkrachtig en duurzaam te maken, hetgeen onder meer inhoudt dat iedereen – en in het bijzonder vrouwen en kinderen, ouderen en personen met een handicap – toegang krijgt tot veilige, inclusieve, toegankelijke, groene en openbare ruimten ([SDG 11.7](#)).

⁷¹ Steunpunt tot bestrijding van armoede, [Solidariteit en Armoede – Tweejaarlijks verslag 2020-2021](#), 2021, p. 25.

⁷² Steunpunt tot bestrijding van armoede, [Duurzaamheid en armoede – Tweejaarlijks verslag 2018-2019](#), 2019, p. 13. Zie het hoofdstuk “Het recht op degelijke huisvesting”, in: Steunpunt tot bestrijding van armoede, [Burgerschap en armoede - Tweejaarlijks verslag 2016-2017](#), 2017. Ethel Brits, Ides Boone, Bart Verhagen, Marc Dispas, Herman Van Oyen, Yves Van Der Stede & An Van Nieuwenhuysse, [Climate change and health](#), 2010, p. 20.

⁷³ In 2018 kampte 20,8% van de gezinnen in België met energiearmoede, en 14,3% met waterarmoede. Zulke vormen van armoede komen vaker voor bij eenoudergezinnen en alleenstaanden. Van de eenoudergezinnen bestaat 8 van de 10 uit een moeder en haar kind(eren). 32,8% kampt met energiearmoede en 30,4% met waterarmoede. Van de alleenstaanden (vooral vrouwen ouder dan 65) kampt 40% met energiearmoede en 22% met waterarmoede. Huurders – vaak alleenstaanden en eenoudergezinnen – zijn in dit verband kwetsbaarder dan woningeigenaars. Jill Coene & Sandrine Meyer (KBS), [Barometers energie- en waterarmoede](#), 3 april 2020. Rosine Herlemont (FPS), [La précarité énergétique – Analyse 2018](#), 2018.

⁷⁴ Hoewel vele van hen milieubewust zijn en een kleinere ecologische voetafdruk hebben, beschikken mensen die in armoede leven vaak niet over de financiële middelen om bewuste ecologische/duurzame keuzes te maken. Bv.: in niet-geïsoleerde huizen wonen, die meer kosten om te verwarmen. Steunpunt tot bestrijding van armoede, [Duurzaamheid en armoede – Tweejaarlijks verslag 2018-2019](#), 2019, pp. 14 en 17.

⁷⁵ Bv.: minder middelen om uitgaven voor schade door droogte of overstromingen te dekken, tijdelijk of definitief afzien van zorg. Plan International, informatie ontvangen via mail op 4 augustus 2022. FPS, Informatie ontvangen via mail op 29 juli 2022. Vrouwenraad, Informatie ontvangen via mail op 11 juli 2022.

⁷⁶ Via mechanismen als bewustmaking, onderwijs, opleiding en quota moet ‘werk’ worden geherdefinieerd, geherwaardeerd en gereorganiseerd om te komen tot een eerlijke transformatie ervan. Vrouwenraad & 11.11.11, Informatie ontvangen tijdens overleg op 12 juli 2022. Vrouwenraad, Informatie ontvangen via mail op 11 juli 2022. Oxfam Solidarité-Solidariteit, [Een Belgische klimaatplan met respect voor de mensenrechten in Noord en Zuid](#), 2020. Plan International, [Climate change – Focus on girls and young women \(Position Paper\)](#), september 2019.

⁷⁷ Plan International, Informatie ontvangen via mail op 4 augustus 2022. Vrouwenraad, Informatie ontvangen via mail op 11 juli 2022. Steunpunt tot bestrijding van armoede, [Duurzaamheid en armoede – Tweejaarlijks verslag 2018-2019](#), 2019, pp. 17-18.

⁷⁸ [SDG 11](#) is erop gericht steden en menselijke woongebieden inclusief, veilig, veerkrachtig en duurzaam te maken, onder meer door toegang te bieden tot veilig, betaalbaar, toegankelijk en duurzaam vervoer voor iedereen en de verkeersveiligheid te verbeteren, met name door het openbaar vervoer uit te breiden, met bijzondere aandacht voor de behoeften van mensen in kwetsbare situaties, vrouwen, kinderen, personen met een handicap en ouderen ([SDG 11.2](#)). Steunpunt tot bestrijding van armoede, [Duurzaamheid en armoede – Tweejaarlijks verslag 2018-2019](#), 2019, pp. 68-69. Op 30 april 2021 bracht het FIRM advies uit aan de federale Kamer van Volksvertegenwoordigers (Commissie Grondwet en Institutionele Vernieuwing) over de voorgestelde herziening van artikel 23 van de Belgische Grondwet om dat artikel aan te vullen met een recht op mobiliteit. België, [Herziening van de Grondwet – Herziening van artikel 23 van de Grondwet teneinde dat artikel aan te vullen ter bekrachtiging van het recht op mobiliteit](#), ingediend op 9 juli 2019. FIRM, [Advies nr. 2/2021 inzake het voorstel tot herziening van artikel 23 van de Grondwet teneinde dat artikel aan te vullen ter bekrachtiging van het recht op mobiliteit](#), 30 april 2021.

⁷⁹ O.a.: België, [Wet van 17 januari strekkende tot controle op de toepassing van de resoluties van de werelvrouwenconferentie die in september 1995 in Peking heeft plaatsgehad en tot integratie van de genderdimensie in het geheel van de federale beleidslijnen](#), Belgisch Staatsblad van 13 februari 2007. België, [Federaal Plan Gender mainstreaming \(2020-2024\)](#), 2021. Adviesraad Gender en Ontwikkeling (ARGO), [Advies over het prioritaire thema van de 66ste zitting van de Commissie voor de Status van de Vrouw van de Verenigde Naties](#), 2 december 2021, pp. 2-3. Zie ook, bv.: Europese Commissie, [Gezamenlijke Mededeling aan het Europees Parlement en de Raad - EU-Genderactieplan \(GAP\) III - Een ambitieuze agenda inzake gendergelijkheid en de empowerment van vrouwen in het externe optreden van de EU](#), JOIN(2020) 17 final, 25 november 2020. UNFCCC, the gender action plan, <https://unfccc.int/topics/gender/workstreams/the-gender-action-plan>, 2019. UNFCCC, [Decision on “Gender and Climate Change”](#), FCCC/CP/2016/10/Add.2, 18 november 2016.

⁸⁰ [Het Nationaal Ozon- en Hitteplan](#) bestaat sinds 2005 en bevat geleidelijke maatregelen en communicatie-initiatieven ter ondersteuning van acties om de ozon te verminderen en het risico van hittegolven tegen te gaan. Tot 2014 was de federale regering verantwoordelijk voor de uitvoering van het plan. Sinds de zesde staatshervorming dragen de gefedereerde entiteiten de primaire verantwoordelijkheid voor de uitvoering ervan (bv.: sensibiliseren; hittewaarschuwingen). In het plan worden kinderen, ouderen en personen met gezondheidsproblemen als risicogroepen genoemd bij een sterk stijgende temperatuur, maar vrouwen worden niet specifiek vermeld. Federale Overheidsdienst Volksgezondheid, Veiligheid van de Voedselketen en Leefmilieu, [Federaal Ozon- en Hitteplan](#), 2019.

⁸¹ Het [Nationaal Energie- en Klimaatplan](#) werd op 18 december 2019 goedgekeurd en ingediend in het kader van [Verordening \(EU\) 2018/1999 van het Europees Parlement en van de Raad van 11 december 2018 inzake de Governance van de energie-unie en van de klimaatactie](#) (PbEU L 328, 21 december 2018, blz. 1-77). Het legt de belangrijkste doelstellingen en maatregelen van het Belgische energie- en klimaatbeleid vast. 'Gender' wordt genoemd als een van de factoren waarmee rekening moet worden gehouden, maar alleen in de analytische basis van het plan ([Deel B Huidige toestand en prognoses](#), blz. 138-139) en niet in het eigenlijke nationale plan ([Deel A: context, doelstellingen, beleidslijnen & maatregelen](#): Er wordt alleen verwezen naar kwetsbare consumenten en doelgroepen). Er moet bijzondere aandacht worden besteed aan gendervraagstukken met betrekking tot werkgelegenheid, armoederisico, vertegenwoordiging in energie- en klimaatprocessen, communicatieacties en de Noord-Zuidverhouding (bv.: mobiliteit, stedelijk beleid en ruimtelijke ordening). België, [Nationaal Energie- en Klimaatplan 2021-2030](#), 2019. Het plan kreeg kritiek omdat te weinig rekening gehouden werd met de genderdimensie, zowel in het kader van het nationale beleid als in het kader van ontwikkelings samenwerking. Zie, bv.: Saskia Ravesloot (ARGO), [Analyse: Intégration du genre dans le PNEC – Etude sur les effets potentiels du Plan National énergie-climat 2021-2030 de la Belgique sur l'empowerment des femmes et l'égalité des genres dans les pays partenaires de la coopération belge au développement](#), 2021. ARGO, [Advies met betrekking tot gendermainstreaming bij de uitvoering van het beleid en de maatregelen van het Belgisch Nationaal Energie- en Klimaatplan 2021-2030 \(NEKP\)](#), 17 augustus 2021. Oxfam Solidariteit, [Een Belgisch klimaatplan met respect voor de mensenrechten in Noord en Zuid](#), 2020. Plan International, [Climate change – Focus on girls and young women \(Position Paper\)](#), september 2019. Federale Raad voor Duurzame Ontwikkeling (ERDO), [Advies over het ontwerp van Nationaal Energie Klima Plan 2030 \(NEKP\)](#), 10 mei 2019.

⁸² Vrouwenrechtenorganisaties benadrukken dat dit vooral belangrijk is bij vergaderingen over thema's die niet altijd automatisch met vrouwenrechten in verband worden gebracht, hoewel ze een belangrijke genderdimensie inhouden. Zo omvat [SDG 3](#) over goede gezondheid en welzijn (zorgen voor gezondheid en welzijn voor iedereen, op elke leeftijd) een gendercomponent. Indien die organisaties geraadpleegd worden, bijvoorbeeld door de Minister van Klimaat, Leefmilieu, Duurzame Ontwikkeling en de Green Deal, gebeurt dat op ad-hoc basis. Vrouwenorganisaties melden dat, wanneer zij door beleidsmakers worden uitgenodigd om deel te nemen aan vergaderingen, dit niet altijd gebeurt op een manier die hen een volwaardige plaats aan tafel geeft, waardoor ze slechts een beperkte invloed kunnen uitoefenen op besluitvormingsprocessen. Zo hebben koepelorganisaties die zich inzetten voor vrouwenrechten geen stemrecht in de Federale Raad voor Duurzame Ontwikkeling die werkt aan de uitvoering van de duurzame ontwikkelingsdoelstellingen, ondanks [SDG-doel 5](#) over gendergelijkheid. United Nations Department of Economic and Social Affairs – Sustainable Development, [Goal 5 Achieve gender equality and empower all women and girls](#) (laatst bezocht op 7 augustus 2022). Vrouwenraad & 11.11.11, Informatie ontvangen tijdens overleg op 12 juli 2022. Vrouwenraad, Informatie ontvangen via mail op 11 juli 2022. Saskia Ravesloot (ARGO), [Analyse: Intégration du genre dans le PNEC – Etude sur les effets potentiels du Plan National énergie-climat 2021-2030 de la Belgique sur l'empowerment des femmes et l'égalité des genres dans les pays partenaires de la coopération belge au développement](#), 2021. Vrouwenraad & CFFB, [Convention sur l'élimination de toutes les formes de discrimination à l'égard des femmes – Rapport alternatif 2019 sur la Belgique – Résumé exécutif](#), 18 oktober 2019.

⁸³ Gendermainstreaming betekent dat maatregelen worden genomen en dat wordt nagegaan of er al dan niet een impact op gendergelijkheid is. Dat garandeert niet dat bij de ontwikkeling van het beleid rekening wordt gehouden met de genderdimensie. Bv.: België, [Wet van 12 januari 2007 strekkende tot controle op de toepassing van de resoluties van de wereldvrouwenconferentie die in september 1995 in Peking heeft plaatsgehad en tot integratie van de genderdimensie in het geheel van de federale beleidslijnen](#), Belgisch Staatsblad van 13 februari 2007. FPS, Informatie ontvangen via mail op 29 juli 2022. Vrouwenraad & 11.11.11, Informatie ontvangen tijdens overleg op 12 juli 2022. Saskia Ravesloot (ARGO), [Analyse: Intégration du genre dans le PNEC – Etude sur les effets potentiels du Plan National énergie-climat 2021-2030 de la Belgique sur l'empowerment des femmes et l'égalité des genres dans les pays partenaires de la coopération belge au développement](#), 2021.

⁸⁴ Gendertransformatie gaat verder dan gendermainstreaming. Door vóór een beleid wordt ontwikkeld contact te leggen met vrouwenorganisaties, kan samen nagegaan worden welke impact dat beleid zou kunnen hebben op kwetsbare groepen. In het kader van het klimaatbeleid wordt dat begrip vaak gebruikt, met name door de partners in het Zuiden in het kader van ontwikkelings samenwerking, om wijzigingen aan te brengen in discriminerende wetgeving, structuren en onderliggende sociale normen die beperkend werken voor vrouwen, en zo een rechtvaardige transitie mogelijk te maken. Vrouwenraad & 11.11.11, Informatie ontvangen tijdens overleg op 12 juli 2022. 11.11.11, Informatie ontvangen via mail op 12 juli 2022. UN Women, [Press Release: UN Commission on the Status of Women reaffirms women's and girls' leadership as key to address climate change, environmental and disaster risk reduction for all](#), 26 maart 2022. ARGO, [Advies over het prioritaire thema van de 66ste zitting van de Commissie voor de Status van de Vrouw van de Verenigde Naties](#), 2 december 2021. Plan International, [Climate change – Focus on girls and young women \(Position Paper\)](#), september 2019.

⁸⁵ ARGO, [Advies over het prioritaire thema van de 66ste zitting van de Commissie voor de Status van de Vrouw van de Verenigde Naties](#), 2 december 2021.

⁸⁶ Op nationaal niveau zou gebruik kunnen worden gemaakt van reeds bestaande en openbaar beschikbare gegevens (bv.: censusgegevens). Op lokaal niveau zou een gemeenschappelijke methodologie kunnen leiden tot homogene en vergelijkbare gegevens. Karen Van de Vel, Désirée Vandenberghe, Nicolas Bruffaerts, Eva De Clercq, Koen De Ridder, Brecht Devleeschauwer, Gudrun Koppen, Eline Vanuytrecht & Peter Willen, [Impact of Climate Change on the Healthcare System in](#)

[Belgium](#), juli 2021, pp. 147-149. Ethel Brits, Ides Boone, Bart Verhagen, Marc Dispas, Herman Van Oyen, Yves Van Der Stede & An Van Nieuwenhuysse, [Climate change and health](#), 2010, pp. 47-48.

⁸⁷ 11.11.11 dringt er bij België op aan dat het opnieuw zou bevestigen dat er grotere inspanningen geleverd zouden worden zodat er voldoende middelen beschikbaar zijn om voor alle vrouwen en meisjes gendergelijkheid en empowerment te bereiken. Dat omvat: binnenlandse en internationale financiële middelen vrijmaken, de doelstelling van 0,7% officiële ontwikkelingshulp (ODA) volledig implementeren en de internationale samenwerking versterken. Hoewel de federale regering onlangs haar engagement voor de ODA-doelstelling van 0,7% opnieuw heeft bevestigd, komen er slechts langzaam gegevens beschikbaar, vooral wat genderindicatoren betreft. Aangezien de laatste beschikbare openbare gegevens dateren van 2020, wordt het moeilijk om het beleid tijdig aan te passen waar dat nodig is. 11.11.11, [Internationale solidariteit vraagt om sterke investeringen](#), 20 juni 2022.

⁸⁸ De Belgische internationale samenwerking kan een meer systemische impact hebben als er genderdoelstellingen worden vastgelegd. Daarom dringt 11.11.11 er bij de Belgische regering op aan zich te verbinden tot het gebruik van de gendermarkers van de OESO DAC om te streven naar 85% ODA met gender als hoofddoel (mainstreamingaanpak) en 20% ODA met gender als belangrijk doel (specifieke aanpak), en ervoor te zorgen dat die gendermarkers correct worden toegepast. 11.11.11, Informatie ontvangen tijdens overleg op 12 juli 2022. 11.11.11, [Internationale solidariteit 2021 – Jaarrapport Belgische ontwikkelingsamenwerking](#), september 2021, p. 16. Zie ook, breder: Vrouwenraad, Informatie ontvangen via mail op 11 juli 2022. ARGO-CCGD, [Advies over het prioritair thema van de 66ste zitting van de Commissie voor de Status van de Vrouw van de Verenigde Naties](#), 2 December 2021. ARGO, [Advies met betrekking tot gendermainstreaming bij de uitvoering van het beleid en de maatregelen van het Belgisch Nationaal Energie- en Klimaatplan 2021-2030 \(NEKP\)](#), 17 augustus 2021.

⁸⁹ Het Nationaal Contactpunt voor Gender en Klimaatverandering had al in 2017 moeten worden opgericht in het kader van de verplichtingen van [United Nations Framework Convention on Climate Change](#). De oprichting van dat contactpunt in 2022 is een van de concrete resultaten van de [aanbevelingen](#) die zijn geformuleerd over het Nationaal Energie- en Klimaatplan. Het toont de goede wil van de regering om rekening te houden met de aanbevelingen bij de ontwikkeling van het volgende plan, waar reeds aan gewerkt wordt. Het contactpunt werd opgericht binnen de afdeling [Klimaatverandering van de Federale Overheidsdienst Volksgezondheid, Veiligheid van de Voedselketen en Milieu](#). Momenteel werkt er slechts één persoon. Of en in hoeverre het contactpunt daadwerkelijk positief zal kunnen bijdragen aan een betere integratie van de genderdimensie in klimaatkwesities, zal afhangen van de duidelijkheid van zijn opdracht, en van de middelen die het ter beschikking krijgt. Een goede samenwerking met vrouwenorganisaties en de ondersteuning en empowerment van die organisaties zullen in dat verband ook van cruciaal belang zijn. Vrouwenraad & 11.11.11, Informatie ontvangen tijdens overleg op 12 juli 2022. Vrouwenraad, Informatie ontvangen via mail op 11 juli 2022.

⁹⁰ De oprichting van het nieuwe Kenniscentrum werd op 17 december 2021 door de federale regering goedgekeurd en is gepland voor 2022. Het zal gevestigd zijn in Brussel en een jaarlijks budget van 2.000.000 euro ontvangen. Het Centrum zal transversaal werken met de reeds bestaande federale wetenschapsinstellingen en bruggen slaan naar nationale, Europese en internationale onderzoekscentra en universiteiten. De opdracht van het Centrum bestaat er onder meer in om klimaatgegevens van en voor klimaatonderzoek in België te verzamelen en te delen via een open portaal dat zich richt tot de onderzoeksgemeenschap, en wetenschappelijke ondersteuning te bieden voor het analyseren van klimaatdreigingen en het beheren van natuurrampen op federaal niveau. Deskundigen hadden gepleit voor de oprichting van een dergelijk kenniscentrum, dat de dialoog met regionale en sectorale belanghebbenden (bv. energie, gezondheidszorg...) zou kunnen bevorderen. Bv.: Karen Van de Vel, Désirée Vandenberghe, Nicolas Bruffaerts, Eva De Clercq, Koen De Ridder, Brecht Devleeschauwer, Gudrun Koppen, Eline Vanuytrecht & Peter Willen, [Impact of Climate Change on the Healthcare System in Belgium](#), juli 2021, p. 147.

⁹¹ In 2022 zakte België twaalf plaatsen op de [World Press Freedom Index](#), waarin ook gewezen wordt op het onveiligheidsgevoel dat bij journalisten heerst. België staat nu op de 23e plaats van 180 landen. Sielke Sanen (VRTnws), [België zakt fors op wereldranglijst persvrijheid](#), 3 mei 2022.

⁹² PDE (VVJ), [Agressie tegen journalisten: een reëel probleem](#), 2 juli 2021. Sarah Van Leuven, Karin Raeymaeckers, Manon Libert, Florence Le Cam, Joyce Stroobant, Joke D'Heert, Sylvain Malcorps, Antoine Jacquet, Francois Heinderyckx, Sara De Vuyst & Bart Vanhaelewyn, [Het profiel van de Belgische journalist in 2018](#), 2018, pp. 27-28.

⁹³ Sara De Vuyst (UGent), [Online intimidatie in de journalistiek vanuit een intersectioneel perspectief](#), 2020, pp. 384-392. Florence Le Cam, Manon Libert & Lise Ménalque (AJP, ULB, UMons), [Être femme et journaliste en Belgique francophone](#), 2018, pp. 43-46.

⁹⁴ Federaal Parlement, o.a.; [Schriftelijke vraag & antwoord nr. 1117](#), ingediend op 14 februari 2022, p. 279; [Schriftelijke vraag & antwoord nr. 0164](#), ingediend op 31 maart 2022, pp. 363– 364.

⁹⁵ Sarah Van Leuven, Karin Raeymaeckers, Manon Libert, Florence Le Cam, Joyce Stroobant, Joke D'Heert, Sylvain Malcorps, Antoine Jacquet, Francois Heinderyckx, Sara De Vuyst & Bart Vanhaelewyn, [Het profiel van de Belgische journalist in 2018](#), 2018, pp. 27-28. Sara De Vuyst (UGent), [Online intimidatie in de journalistiek vanuit een intersectioneel perspectief](#), 2020, pp. 384-392.

⁹⁶ Sarah Van Leuven, Karin Raeymaeckers, Manon Libert, Florence Le Cam, Joyce Stroobant, Joke D'Heert, Sylvain Malcorps, Antoine Jacquet, Francois Heinderyckx, Sara De Vuyst & Bart Vanhaelewyn, [Het profiel van de Belgische journalist in 2018](#), 2018, pp. 27-28. Florence Le Cam, Manon Libert & Lise Ménalque (AJP, ULB, UMons), [Être femme et journaliste en Belgique francophone](#), 2018, pp. 43-46. PDE (VVJ), [Agressie tegen journalisten : een reëel probleem](#), 2 juli 2021.

⁹⁷ VVJ, [Online agressie treft gekleurde vrouwelijke journalisten zwaar](#), 7 januari 2022. Aida MacPherson (KULeuven), [\(Not\) part of the job – Exploratief kwalitatief onderzoek naar de ervaringen van gekleurde vrouwelijke journalisten en opiniemakers in Vlaanderen en Brussel met online intimidatie](#), 2021.

⁹⁸ Sara De Vuyst (UGent), [Online intimidatie in de journalistiek vanuit een intersectioneel perspectief](#), 2020, pp. 384-392. Aida MacPherson (KULeuven), [\(Not\) part of the job – Exploratief kwalitatief onderzoek naar de ervaringen van gekleurde vrouwelijke journalisten en opiniemakers in Vlaanderen en Brussel met online intimidatie](#), 2021.

⁹⁹ [Strafwetboek van 8 juni 1867](#), Belgisch Staatsblad van 9 juni 1867 (zoals gewijzigd), arts. 145, 275-282 en 410bis.

¹⁰⁰ Bv.: Federaal Parlement, [Integraal Verslag – Commissie voor Justitie](#), 2 februari 2022, pp. 58-60. Federaal Parlement, [Integraal Verslag – Commissie voor Justitie](#), 17 juli 2021, pp. 12-14. Vlaams Parlement, [Verslag Vergadering Commissie voor Cultuur, Jeugd, Sport en Media – Vraag om uitleg over de uitdagingen voor de persvrijheid in Vlaanderen](#), 12 mei 2022. Vlaams Parlement, [Verslag plenaire vergadering – Actuele vraag over de bescherming van journalisten](#), 7 juli 2021. PDE (VVJ), [VVJ verbiijsterd over aanslag op Nederlandse misdaadjournalist – Belgische overheid om gepaste aandacht gevraagd](#), 7 juli 2021.

¹⁰¹ Federaal Parlement, [Integraal Verslag – Commissie voor Binnenlandse Zaken, Veiligheid, Migratie en Bestuurszaken](#), 15 februari 2022, pp. 38-39.

¹⁰² VVJ, [Meldpunt Agressie](#) (laatste geraadpleegd op 5 augustus 2022). De door het meldpunt opgestelde [overzichten](#) zijn niet allesomvattend; ze tonen veeleer een selectie van incidenten met journalisten in Vlaanderen. VVJ, Informatie ontvangen tijdens overleg op 5 juli 2022.

¹⁰³ AJP, [Cyberharcèlement des femmes journalistes](#), Journalistes n°288, septembre 2020.

¹⁰⁴ Charlotte Michils (VVJ), [Een vuist tegen online intimidatie](#), april 2020. AJP, [Cyberharcèlement des femmes journalistes](#), Journalistes n°228, september 2020.

¹⁰⁵ Federale overheid, [Nationaal Actieplan in de strijd tegen gendergerelateerd geweld 2021-2025](#), 26 november 2021, pp. 62-68.

¹⁰⁶ Federale overheid, [Nationaal Actieplan in de strijd tegen gendergerelateerd geweld 2021-2025 – Strategische pijlers 2021-2025](#), 26 november 2021, p. 64 (pijler nr. 68). Federaal Parlement, [Schriftelijke vraag & antwoord nr. 0164 - Online geweld tegen vrouwelijke journalisten](#), 11 mei 2022.

¹⁰⁷ Om dit te bereiken zouden onder meer de bedragen van de minimumlonen en de sociale uitkeringen verhoogd kunnen worden. Steunpunt tot bestrijding van armoede, [Solidariteit en Armoede – Tweejaarlijks verslag 2020-2021](#), 2021, pp. 91-92.

¹⁰⁸ Uit een [enquête van Caritas Vlaanderen](#) van 2019 bij 2.600 meisjes blijkt dat 12% van de vrouwen van 12 tot 25 jaar in Vlaanderen – 45% wanneer ze in armoede leven – zich soms geen maandverbanden, tampons, inlegkruisjes en/of intieme doekjes kunnen veroorloven. Uit een [enquête van 2021 van Synergie Wallonie](#) blijkt dat van de 4.133 meisjes en vrouwen tussen 12 en 58 jaar in Brussel en Wallonië, 23% soms en 4% regelmatig financiële moeilijkheden ondervindt om menstruatieproducten te kopen; 63% zou het als een opluchting ervaren mochten dergelijke producten gratis ter beschikking gesteld worden. Caritas Vlaanderen, [Dubbel taboe – Menstruatie-armoede in Vlaanderen](#), maart 2020. Synergie Wallonie, [La précarité menstruelle en Fédération Wallonie-Bruxelles – Rapport d'enquête juin-décembre 2021](#), mei 2022.

¹⁰⁹ Bv.: Caritas Vlaanderen, [Recente ontwikkelingen rond menstruatie-armoede – Lokale good practices](#) (laatst geraadpleegd op 4 augustus 2022). Dante Bellon (Het Nieuwsblad), [Studenten Karel de Grote Hogeschool krijgen gratis menstruatieproducten na geslaagde actie : « Neem wat je nodig hebt »](#), 2 juni 2022.

¹¹⁰ Bv.: In Antwerpen bieden de twee nachtopvangcentra voor daklozen die door het Centrum Algemeen Welzijnswerk Antwerpen in samenwerking met de stad Antwerpen worden georganiseerd – 'de Biekorf' en 'de Victor' – op eigen initiatief gratis menstruatiemateriaal aan. De Biekorf, Informatie ontvangen via telefoon op 30 augustus 2022. De Victor, Informatie ontvangen via telefoon op 30 augustus 2022.

¹¹¹ O.a.: BruZelle, [Ensemble contre la précarité menstruelle](#) (laatst geraadpleegd op 4 augustus 2022). Caritas Vlaanderen, [Recente ontwikkelingen rond menstruatie-armoede – Lokale good practices](#) (laatst geraadpleegd op 4 augustus 2022). Solidaris, FPS & FCPF-FPS, [La gratuité des protection périodiques en Belgique : un tournant à ne pas rater?](#), Persbericht, 9 september 2020.

¹¹² Sanitaire producten warden voorheen als luxegoederen belast (21%). België, [Koninklijk Besluit van 10 december 2017 tot wijziging van het koninklijk besluit nr. 20 van 20 juli 1970 tot vaststelling van de tarieven van de belasting over de toegevoegde waarde en tot indeling van de goederen en de diensten bij die tarieven wat bepaalde producten bestemd voor de intieme hygiënische bescherming en de externe defibrillatoren betreft](#), Belgisch Staatsblad van 22 december 2017.

¹¹³ In januari 2019 heeft het Europees Parlement de lidstaten opgeroepen om alle producten voor vrouwelijke hygiëne vrij te stellen van btw. Europees Parlement, [Resolutie van 15 januari 2019 over gendergelijkheid en belastingbeleid in de EU \(2018/2095\(INI\)\)](#), para. 21: “(...) dringt er bij alle lidstaten op aan om geen btw te heffen op zorgproducten en producten bestemd voor de hygiënische bescherming van de vrouw door gebruik te maken van de flexibiliteit die de btw-richtlijn ter zake biedt en dus voor deze essentiële basisproducten een verlaagd tarief van 0 % in te voeren; beseft dat een prijsverlaging door een btw-vrijstelling voor deze producten een enorm voordeel zou opleveren voor jonge vrouwen; steunt de acties die zijn opgezet ter bevordering van een ruime beschikbaarheid van producten voor de hygiënische bescherming van vrouwen en spoort de lidstaten aan om ervoor te zorgen dat er in bepaalde (openbare) ruimten, zoals scholen, universiteiten en opvangvoorzieningen voor daklozen, en voor vrouwen met een laag inkomen aanvullende producten voor hygiënische bescherming beschikbaar zijn, om "menstruatiearmoede" uit te bannen uit alle openbare toiletten in de hele EU”.

¹¹⁴ Idealiter voor alle vrouwen (via scholen, apotheken, openbare toiletten, gezondheidscentra ...), om te voorkomen dat bepaalde groepen zoals jonge meisjes geen gebruik maken van gratis beschikbare producten, omdat ze niet weten dat ze er recht op hebben of omdat ze er niet om durven vragen. Ten minste voor vrouwen in kwetsbare situaties en op scholen. Bv.:

Synergie Wallonie, [La précarité menstruelle en Fédération Wallonie-Bruxelles – Rapport d’enquête juin-décembre 2021](#), mei 2022. Vrouwenraad, [Menstruatiearmoede in België – Evaluatie van 15 pioniersprojecten 2020-2021](#), maart 2022. CFFB, [Journée Mondiale pour l’Hygiène Menstruelle](#), 28 mei 2021. Nunzia Petralia (VRTnws), [Kinderrechtencommissaris & Caritas roepen op om menstruatieproducten ook gratis te maken in België](#), 25 november 2020. Solidaritas, FPS & FCPF-FPS, [La gratuité des protections périodiques en Belgique : un tournant à ne pas rater?](#), Persbericht, 9 september 2020. Caritas Vlaanderen, [Dubbel taboe – Menstruatie-armoede in Vlaanderen](#), maart 2020. Er zijn verschillende ontwerpbesluiten over de gratis verstrekking van hygiëneproducten voor vrouwen ingediend. Bv.: Een voorstel van resolutie uit 2020 om producten voor hygiënische bescherming gratis beschikbaar te stellen is momenteel [nog in behandeling](#) bij het federale parlement (België, [Voorstel van Resolutie om de producten voor hygiënische bescherming kosteloos te maken](#), ingediend op 2 september 2020). Het Parlement van de Duitstalige Gemeenschap heeft in 2021 een ontwerpbesluit [aangenomen](#) om in scholen en openbare gebouwen gratis menstruatieproducten aan te bieden (België, [Resolutionsvorschlag an die Regierung der Deutschsprachigen Gemeinschaft zur kostenlosen Bereitstellung von Menstruationsprodukten](#), ingediend op 15 maart 2021). In januari 2021 heeft het Vlaams Parlement twee ontwerpbesluiten over het gratis aanbieden van menstruatieproducten in scholen [verworpen](#) (België, [Voorstel van resolutie over het rechtstreeks toegankelijk maken van gratis menstruatieproducten op school](#), ingediend op 27 november 2020; België, [Voorstel van resolutie over het verzorgen van gratis menstruatieproducten op scholen](#), ingediend op 2 december 2020). In april 2022 heeft het Brussels Parlement een ontwerpbesluit uit 2020 betreffende de directe toegang tot gratis producten voor hygiënische bescherming [verworpen](#) (België, [Voorstel van Resolutie betreffende een rechtstreekse toegang tot gratis hygiënische beschermingsproducten](#), ingediend op 16 december 2020). Merk op dat de juridische waarde van een ontwerpbesluit verschilt van die van een wetsvoorstel. Bij aanvaarding is de regering in het eerste geval niet verplicht om over te gaan tot uitvoering, terwijl dat in het tweede geval wel zo is.

¹¹⁵ De koepelorganisaties [Vrouwenraad](#) en [CFFB](#) ontvingen elk een subsidie van 100.000 euro. Karine Lalieux (Minister van Pensioenen en Maatschappelijke Integratie, belast met Personen met een handicap, Armoedebestrijding en Beliris), [200.000 euro in de strijd tegen menstruatie-armoede](#), Persbericht, 29 december 2020. Vrouwenraad, [Menstruatiearmoede in België – Evaluatie van 15 pioniersprojecten 2020-2021](#), maart 2022. CFFB, [Campagne sur la précarité menstruelle](#), 24 juni 2021. Voorts is de [Waanse regering](#) in 2022 samen met het maatschappelijk middenveld een proefproject gestart om gratis maandverband aan te bieden aan vrouwen in een kwetsbare situatie. Het proefproject, waaraan [Synergie Wallonie](#) en [FPS](#) deelnemen richt zich op drie provincies in Wallonië (Henegouwen, Namen & Luik). Voor 2022 bedraagt het budget 440.000 euro. Via enkele tientallen maandverbandautomaten zullen 2.500.000 maandverbanden verdeeld worden in medische centra, centra voor gezinsplanning, opvangcentra, noodopvangcentra en nachtopvangcentra. Voorts zullen er bewustmakingscampagnes gevoerd worden, onder meer via het verspreiden van een informatiefolder over menstruele gezondheid. Wallonië, [Précarité menstruelle: distribution de protections hygiéniques à grand échelle](#), 8 maart 2022. Synergie Wallonie, [Droits des femmes et précarité menstruelle: la Wallonie s’engage dans la distribution de protections hygiéniques à grande échelle](#), 10 maart 2022.

¹¹⁶ Producten zoals maandverbanden, tampons, luiers, deodorant, tandenborstels/-pasta, zeep en shampoo worden via voedselbanken onder verenigingen verdeeld. Het totale budget voor 2021-2022 bedraagt 5.000.000 euro, waarvan een derde naar menstruatiebescherming gaat. Karine Lalieux (Minister van Pensioenen en Maatschappelijke Integratie, belast met Personen met een handicap, Armoedebestrijding en Beliris), [Menstruatiearmoede – Bescherming voor gedetineerden in de Belgische gevangenissen](#), Persbericht, 17 mei 2022. In 2017 maakten vrouwen 66% uit van de begunstigden van het Fonds voor Europese hulp aan de meest behoeftigen (FEAD). Hun aandeel in het FEAD is groter dan het aandeel vrouwen in de bevolking, en groter dan het aandeel mannen. Voor meer informatie, zie: POD Maatschappelijke Integratie, [FEAD](#) (laatst geraadpleegd op 4 augustus 2022). Steunpunt tot bestrijding van armoede, [Feiten en cijfers: Hebben vrouwen een hoger risico op armoede en bestaansonzekerheid dan mannen?, p. 5](#) (laatst bijgewerkt op 2 september 2022; zie bijlage 2). POD Maatschappelijke Integratie, [Voedselhulp in België](#), november 2018, p. 6.

¹¹⁷ I.Care, [Mettre fin à la précarité menstruelle dans les prisons](#), maart 2022. CFFB, [La lutte pour l’égalité entre les femmes et les hommes aux murs de la prison](#), 24 november 2020. De internationale normen inzake persoonlijke hygiëne in de gevangenis stellen het volgende: “Accommodaties voor vrouwelijke gevangenen moeten beschikken over de nodige voorzieningen en het nodige materiaal om aan de specifieke hygiënebehoeften van vrouwen tegemoet te komen, inclusief kosteloos verstrekt maandverband en een regelmatige watervoorziening voor de persoonlijke verzorging van kinderen en vrouwen, in het bijzonder voor vrouwen die mee koken, die zwanger zijn, borstvoeding geven of menstrueren”. VN Algemene Vergadering, [United Nations Rules for the Treatment of Women Prisoners and Non-custodial Measures for Women Offenders \(the Bangkok Rules\)](#), 21 december 2010, Regel 5.

¹¹⁸ Gebaseerd op antwoorden van Commissies van Toezicht van gevangenis op een vragenlijst die in juli 2021 is verspreid door de [CTRG](#).

¹¹⁹ I.Care, [Mettre fin à la précarité menstruelle dans les prisons](#), maart 2022.

¹²⁰ Dit is een samenwerking tussen het [Directoraat-Generaal Penitentiaire Inrichtingen](#) en de [POD Maatschappelijke Integratie](#). Voor 2022 gaat het om 285.000 maandverbanden en tampons. Karine Lalieux (Minister van Pensioenen en Maatschappelijke Integratie, belast met Personen met een handicap, Armoedebestrijding en Beliris), [Menstruatiearmoede – Bescherming voor gedetineerden in de Belgische gevangenissen](#), Persbericht, 17 mei 2022.

¹²¹ Gebaseerd op antwoorden van Commissies van Toezicht van gevangenis op een vragenlijst die in juli 2022 is verspreid door de [CTRG](#).

¹²² België, [Basiswet van 12 januari 2005 betreffende het gevangeniswezen en de rechtspositie van de gedetineerden](#), Belgisch Staatsblad 1 februari 2005, art. 15, §2, 3°. Dit is in overeenstemming met de internationale richtlijnen. Het Europees Comité ter voorkoming van foltering en onmenselijke of vernederende behandeling of bestraffing (CTP) oordeelt dat een kind

gedurende een bepaalde periode bij de moeder in de gevangenis moet kunnen verblijven. CPT, [Women in Prison](#), CPT/Inf(2018)5, 29 januari 2018.

¹²³ Vanaf oktober 2022 zullen de gedetineerden in Berkendael overgebracht worden naar een nieuwe gevangenis in Haren.

¹²⁴ België, [Koninklijk Besluit van 17 augustus 2019 tot uitvoering van de bepalingen van de basiswet van 12 januari 2005 betreffende het gevangeniswezen en de rechtspositie van de gedetineerden inzake de bestemming van de gevangenis en de plaatsing en de overplaatsing van de gedetineerden](#), Belgisch Staatsblad van 29 augustus 2019, art. 3.

¹²⁵ Naar schatting verblijven momenteel vier kinderen met hun moeder in de gevangenis. Deze cijfers zijn niet sluitend, aangezien de officiële bevolkingscijfers van het Directoraat-Generaal Penitentiaire Inrichtingen dit niet specificeren. Gebaseerd op antwoorden van Commissies van Toezicht van gevangenis op een vragenlijst die in juli 2021 is verspreid door de CTRG. Zie ook: Manu Pintelon ([De Huizen](#), [RESCALED](#)) & An-Sofie Vanhouche (VUB, [RESCALED](#)), [Opinie: Detentiehuizen voor moeders halen kinderen uit de cel](#), Knack, 1 juni 2021 (maakt melding van vier moeders die met hun kind in de gevangenis blijven).

¹²⁶ CTP, [Women deprived of their liberty](#), CPT/Inf(2000)13-part, 18 augustus 2000, para. 27.

¹²⁷ Krachtens de [wet van 11 juli 2018](#) werden de leden 2 (geboorte) en 3 (zwangerschapsafbreking) van artikel 93 van de [Basiswet van 12 januari 2005](#) geschrapt, waarin bepaald werd dat zwangere vrouwen uit de gevangenis naar een extern ziekenhuis moesten worden overgebracht. De beslissing om bevallingen altijd in ziekenhuizen te laten plaatsvinden werd als te absoluut [beschouwd](#) omdat dat niet altijd passend of wenselijk wordt geacht. Zwangerschapsafbreking daarentegen wordt geacht onder de algemene medische behandelingen te vallen (para. 1), waarvoor overbrenging naar een ziekenhuis kan worden gevraagd door de aan de gevangenis verbonden arts, indien de gevangenis niet of onvoldoende is uitgerust voor het vereiste onderzoek of de vereiste behandeling. België, [Wet van 11 juli 2018 houdende diverse bepalingen in strafzaken](#), Belgisch Staatsblad van 18 juli 2018, art. 56. België, [Basiswet van 12 januari 2005 betreffende het gevangeniswezen en de rechtspositie van gedetineerden](#), Belgisch Staatsblad van 1 februari 2005, art. 93.

¹²⁸ VN Algemene Vergadering, [Resolution 70/175 United Nations Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners \(the Nelson Mandela Rules\)](#), A/RES/70/175, 17 december 2015, Regel 48 §2. VN Algemene Vergadering, [United Nations Rules for the Treatment of Women Prisoners and Non-custodial Measures for Women Offenders \(the Bangkok Rules\)](#), 21 december 2010, Regel 24. CTP, [Women deprived of their liberty](#), CPT/Inf(2000)13-part, 18 augustus 2000, para. 27.

¹²⁹ De vrouw wordt vastgehouden in de gevangenis van Lantin, maar werd overgebracht naar een ziekenhuis waar zij tijdens de bevalling geboeid en aan het bed vastgebonden bleef. De CTRG drong aan op een grondig onderzoek door de bevoegde autoriteiten. Michel Grétry (RTBF), [Une détenu de Lantin a été force à accoucher menottée](#), 5 juli 2022.

¹³⁰ CTRG, [Advies naar aanleiding van het tweede bezoek aan de bouwwerf van de gevangenis van Haren \(13 juni 2022\)](#), 8 juli 2022, para. 11.

¹³¹ CTRG, [Advies naar aanleiding van het tweede bezoek aan de bouwwerf van de gevangenis van Haren \(13 juni 2022\)](#), 8 juli 2022.

¹³² CPT, [Women in Prison](#), CPT/Inf(2018)5, 29 januari 2018.

¹³³ Gebaseerd op antwoorden van Commissies van Toezicht van gevangenis op een vragenlijst die in juli 2021 is verspreid door de CTRG.

¹³⁴ De CTRG heeft onlangs zijn bezorgdheid geuit over de infrastructuur die momenteel wordt gebouwd in de nieuwe gevangenis van Haren – die in het najaar van 2022 operationeel wordt – voor moeders die met hun kind in de gevangenis verblijven. CTRG, [Advies naar aanleiding van het tweede bezoek aan de bouwwerf van de gevangenis van Haren \(13 juni 2022\)](#), 8 juli 2022, paras. 11-12.

¹³⁵ Justine Bolssens (CFFB), [Le lutte pour l'égalité entre les femmes et les hommes aux murs de la prison](#), 24 november 2020. Manu Pintelon ([De Huizen](#), [RESCALED](#)) & An-Sofie Vanhouche (VUB, [RESCALED](#)), [Opinie: Detentiehuizen voor moeders halen kinderen uit de cel](#), Knack, 1 juni 2021. Zie, bv., het 'Bella Centre' in Dundee, VK: [The 'Bella Centre' Completion and New Strategy for Women \(sps.gov.uk\)](#).

¹³⁶ VN Algemene Vergadering, [United Nations Rules for the Treatment of Women Prisoners and Non-custodial Measures for Women Offenders \(the Bangkok Rules\)](#), 21 december 2010, Regel 2.2.